

Poznań, 8.03.2025

dr hab. Anna Balas, prof. UAM
Zakład Współczesnego Języka Angielskiego i Wielojęzyczności
Wydział Anglistyki
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Błażeja Wieczorka
pt. „Imitacja fonetyczna angielskich samogłosek przez polskich uczniów języka
angielskiego”
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Arkadiusza Rojczyka
w Instytucie Językoznawstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego
Sosnowiec 2024**

Celem rozprawy doktorskiej mgra Wieczorka jest obiektywne zmierzenie zakresu imitacji akustycznych cech angielskich samogłosek przez uczniów, których rodzimym językiem jest język polski. Samogłoski obu języków różnią się pod względem pozycji języka, długości oraz dynamiki. Jako że cechy głosek pierwszego języka mają wpływ na artykulację głosek w drugim języku, co skutkuje obcym akcentem, Autor postanowił sprawdzić, czy polscy uczniowie potrafią imitować cechy akustyczne angielskich samogłosek, kiedy je powtarzają po anglojęzycznym modelu. Z praktycznego i organizacyjnego punktu widzenia, imitacja wydaje się dobrą metodą do zastosowania w szkole, ponieważ jej wdrożenie nie jest uciążliwe, nie wymaga długich teoretycznych wyjaśnień i jest stosunkowo mało czasochłonne. Imitacja fonetyczna była już obiektem wielu badań naukowych, natomiast rzadziej dotyczyły one produkcji mowy w drugim języku. Dotychczas nie zbadano także wpływu imitacji na dynamikę cech spektralnych samogłosek, skupiając się tylko na statycznym porównaniu ich barwy. Po trzecie, nie poświęcono dotychczas uwagi wpływowi ortografii na imitację. Doktorant postanowił wypełnić te luki badawcze i w pełni się z postawionego sobie zadania wywiązał, począwszy od gruntownego przeglądu literatury, trafnych pytań badawczych, i dobrze uzasadnionych hipotez, poprzez ogrom zebranego w sposób bardzo kontrolowany materiału badawczego, a kończąc na wyczerpującej analizie i interpretacji wyników badań. Doktorant wykazał się dużą ambicją i skrupulatnością, stawiając przed sobą trudne cele i po kolei w odpowiedni sposób badając każdy z aspektów zidentyfikowany jako wymagający uwagi. Wyciągnięte wnioski są właściwie udokumentowane, w pełni uprawnione i wyczerpujące.

Przedstawiona do recenzji rozprawa liczy 146 stron i składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, bibliografii, streszczeń w języku angielskim i w języku polskim, spisu wykresów, spisu tabel oraz załączników.

We wstępie Autor zarysowuje tło badawcze, opisuje cel rozprawy, identyfikuje główne luki w dotychczasowych badaniach oraz kreśli plan pracy. Rozdział pierwszy rozpoczyna się omówieniem procesów imitacji, następnie skupia się na imitacji mowy i omówieniu czynników, które na nią wpływają, zwłaszcza wieku, a kończy się przeglądem pracy z zakresu imitacji mowy w drugim języku. W rozdziale drugim Autor omawia różnice pomiędzy polskim i angielskim systemem samogłosek: różnice dotyczące długości samogłosek, różnice barwy samogłosek w ujęciu statycznym, oraz dynamicznym. Rozdział trzeci poświęcony jest interferencji ze strony ortografii w nabywaniu drugiego języka.

W powyższych rozdziałach teoretycznych zakres tematyczny omawianych kwestii jest jak najbardziej odpowiedni do postawionych celów. Doktorant znakomicie potrafi wybrać, co należy omówić i z jaką szczegółowością należy to uczynić. Bardzo sprawnie przechodzi od spojrzenia na dany problem zlotu ptaka, np. w rozdziale drugim omawiając systemy samogłoskowe w języku polskim i angielskim, do skoncentrowania się na aspektach samogłosek, które będą istotne, żeby zrealizować cele zaproponowanego badania naukowego.

Rozdział czwarty to raport z przeprowadzonego badania empirycznego. Autor przedstawia szczegółowe cele badania oraz pytania badawcze dotyczące cech samogłosek, wpływu ortografii oraz czynnika wieku i zaawansowania. Następnie opisuje użyte bodźce, uczestników i uczestniczki, procedurę badania, sprzęt użyty do nagrań oraz zasady analizy danych. Następnie dla każdego z omawianych czynników, czyli długości samogłoski, wartości pierwszego i drugiego formantu, oraz długość trajektorii formantów oraz tempo zmian spektralnych omówione są: sposób pomiarów, analiza i statystycznie istotne wyniki oraz dyskusja. Na rozdział piąty składa się ogólna dyskusja i wnioski dotyczące czynników wpływających na imitację mowy, a także rozważania na temat implikacji pedagogicznych, ograniczeń badania oraz konkluzje. Zakres badań zdecydowania odpowiada wyznaczonym celom badawczym.

Wyczerpujący przegląd literatury koniecznej do zrealizowania celów badawczych ma styl charakterystyczny dla bardzo dobrych artykułów naukowych. Dobór źródeł stanowił fundament zdefiniowania imitacji mowy w rozprawie oraz sformułowania pytań badawczych.

Badanie empiryczne zostało zaprojektowane i zrealizowane z zachowaniem dużej staranności, zgodnie z kanonami przeprowadzania eksperymentów fonetycznych. Proces badawczy został bardzo skrupulatnie opisany. Doktorant zadbał o właściwą dokumentację każdego etapu badania.

Rozprawa pokazuje znakomite przygotowanie metodologiczne Doktoranta. Wyraża się ono dbałością o zebranie odpowiednich danych odpowiednimi metodami (np. zadbanie o tzw. language mode, metody pomiarów) oraz ich wieloaspektową analizą. Oprócz tradycyjnie uwzględnianych w badaniach fonetycznych w drugim języku długości i barwy samogłosek, Autor przeprowadził analizę długości trajektorii formantów i tempa zmian spektralnych. Trzeba również docenić umiejętność

jasnego wnioskowania na podstawie przeprowadzonych zaawansowanych analiz statystycznych. Wyniki pozwalają na weryfikację hipotez i sformułowanie odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

Poniżej przedstawiam kilka uwag do rozważenia.

Zastanawiam się dlaczego Autor podjął decyzję zbadania dwóch grup, które różniły się dwoma czynnikami, zamiast jednego, czyli zarówno wiekiem jak i poziomem zaawansowania.

Rozumiem decyzję o wyborze jednego mówcy jako modelu do naśladowania podyktowaną względami statystycznymi. Dobrze, że wybrany został głos kobiecy, jako że znaczną większość stanowiły uczestniczki badania. Zastanawiam się jednak, czy to dobrze, że obie grupy badawcze, zarówno osoby dorosłe jak i młodsze nastolatki, naśladowały tylko jeden, jak podejrzewam dorosły, głos, chociaż badania wskazują na większą tendencję do naśladowania w sytuacji, kiedy utożsamiamy się z podobnym do nas mówcą (Pardo et al., 2012).

Jeżeli imitacja zawsze była porównywana do produkcji danego mówcy bez modelu do naśladowania, a nigdy do modelu, to skąd wiemy, że naśladowanie odbywało się w pożądanym kierunku? Jak widzimy na wykresach 4.16., akurat świetnie przedstawiających graficznie wyniki, nie zawsze imitacja przybliżała produkcję samogłoski do modelu.

W podrozdziale 4.2.3. na stronie 73 czytamy, że nie oczekiwano różnic w stopniu imitacji długości samogłosek, a jednocześnie, że samogłoskami z najbardziej naśladowaną długością okazały się te z par *beat-bead* oraz *bat-bad*. Na kolejnej stronie czytamy, że najprawdopodobniej odpowiada za to największy kontrast pomiędzy samogłoskami w tych parach w modelowym nagraniu. Jest to oczywiście prawdopodobne wyjaśnienie. Zastanawiam się natomiast, dlaczego Autor nie podaje długości modelowych głosek. Najprawdopodobniej były to najdłuższe samogłoski, a także te o najbardziej zmiennej dynamice (VISC, zwłaszcza dyftongizacja w przypadku /i:/ oraz obniżenie pozycji języka w przypadku /æ/), co zaowocowało silniejszą tendencją do dostosowania się do długości samogłosek modelowych, a także, w przypadku intencji do naśladowania dynamiki tych samogłosek – badani potrzebowali czasu, żeby tę dynamikę odtworzyć.

Zanonimizowane nagrania, skrypty w Praatcie i R mogłyby być udostępnione w OSF.

Rozprawa jest bardzo dobrze przygotowana pod względem formalno-edytorskim. Autor należycie stosuje techniki pisania pracy naukowej, zachowując dbałość o odpowiednie użycie technik typograficznych. Znakomicie radzi sobie z wizualizacją danych empirycznych, zachowując konsekwencję w stosowaniu tabel i wykresów. Język rozprawy jest dojrzały i właściwy pracy naukowej. Bibliografia jest kompletna i sporządzona w konsekwentny sposób.

Moja ogólna ocena pracy jest bardzo wysoka. Rozprawa doktorska przedłożona przez magistra Błażeja Wieczorka z naddatkiem spełnia wymogi art. 187. p. 1—2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku, zgodnie z którymi rozprawa doktorska powinna prezentować „ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej (...)”, a jej przedmiotem ma być „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (...)”. Doktorant zaprezentował dużą wiedzę, dociekliwość i staranność oraz

znakomity warsztat prowadzenia eksperymentalnych badań fonetycznych. Obrał ambitne cele oraz dobrał do nich zaawansowane metody analizy fonetycznej i statystycznej. Wyniki są ciekawe, a konkluzje mają potencjał do zastosowania w nauczaniu języków obcych. Z całym przekonaniem stwierdzam, że praca stanowi oryginalny i znaczący wkład w rozwój badań nad fonetycznymi aspektami nabywania drugiego języka oraz wnoszę o dopuszczenie do publicznej obrony. Stwierdzam ponadto, że za rozprawą doktorską mgra Wieczorka powinna być wyróżniona i nagrodzona. Wybitna wartość naukowa rozprawy wyraża się we wzorcowym zastosowaniu wieloaspektowej analizy imitacji, rzadko badanej w drugim języku, wieloma najnowszymi metodami fonetycznymi, które nie były do badania imitacji dotąd używane, takich jak analiza długości trajektorii formantów oraz tempa zmian spektralnych, a także analiza wpływu ortografii.

Anna Balas